

**ОБЛАСНИЙ
НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР
ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ПРАЦІВНИКІВ
КУЛЬТОСВІТНІХ ЗАКЛАДІВ**

**ОБЛАСНА НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«СОЛЬНИЙ СПІВ»**

**елементарного підрівня початкової
мистецької освіти**

/для мистецьких шкіл Харківщини/

Харків 2022

СХВАЛЕНО
Методичною радою
Обласного навчально-методичного центру
підвищення кваліфікації працівників
культосвітніх закладів Харківської області
Протокол №2 від «17 серпня» 2022 р.

**ОБЛАСНА НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«СОЛЬНИЙ СПІВ»**

елементарного підрівня початкової мистецької освіти

Харків 2022

Обласна навчальна програма з навчальної дисципліни «СОЛЬНИЙ СПІВ» елементарного підрівня початкової мистецької освіти. Харків, 2022. 28с.

Укладачі:

Лагутіна Н. Г. – методист вищої категорії Обласного навчально-методичного центру підвищення кваліфікації працівників культосвітніх закладів м.Харків, *координатор групи*

Лядова А. В. – викладач другої категорії дитячої музичної школи №11, м. Харків

Медко К. В. – викладач-методист дитячої музичної школи №10, м. Харків

Стратьєва О. В. – викладач вищої категорії, завідувачка вокально-хорового відділу дитячої музичної школи №11, м. Харків

Харченко В. Ю. – викладач-методист дитячої музичної школи №11, м. Харків

Хуторська А. Й. – доцент кафедри сценічної мови Харківського національного університету мистецтв імені І.П. Котляревського, викладач-методист дитячої музичної школи №10, м. Харків

Рецензенти:

Гребенюк Н. Є. – професор кафедри сольного співу та оперної підготовки Харківського національного університету мистецтв імені І.П. Котляревського

Петухова Т. І. – старший викладач, голова предметно-циклової комісії «Музичне мистецтво естради» Харківського фахового музичного коледжу ім.Б.Лятошинського

Дана навчальна програма розроблена з урахуванням інтересів учнів та їх батьків та на вимогу працівників методичного об'єднання викладачів сольного співу для використання в мистецьких школах Харківської області. Програма може бути корисна викладачам, які викладають сольний спів на інших відділах мистецьких шкіл.

© ОНМЦПКЛ 2022

ЗМІСТ

1.	Вступ.....	4
2.	Мета та основні завдання навчальної програми з навчальної дисципліни «Сольний спів»	5
3.	Результати навчання.....	6
4.	Рекомендовані форми організації освітнього процесу та методи навчання.....	7
5.	Вимоги до матеріально-технічного забезпечення освітнього процесу.....	8
6.	Форми та засоби поточного та підсумкового контролю.....	8
7.	Зміст і форми поточного та підсумкового контролю.....	9
8.	Критерії оцінювання рівня досягнення результатів навчання.....	10
9.	Свідоцтво досягнень з навчальної дисципліни «Сольний спів» (приклад для 1-2 років навчання)	11
10.	Свідоцтво досягнень з навчальної дисципліни «Сольний спів» (приклад для 3-4 років навчання).....	12
	Нормативний зміст, обсяг та результати.....	13
	перший рік навчання.....	13
11.	другий рік навчання.....	15
	третій рік навчання.....	17
	четвертий рік навчання.....	20
12.	Список інформаційних джерел та рекомендованої літератури.....	24

ВСТУП

Обласна навчальна програма з навчальної дисципліни «Сольний спів» (далі програма) – документ, що визначає загальний нормативний зміст, обсяг та результати навчання учнів початкової мистецької освіти елементарного підрівня музичного спрямування музичних відділень/класів сольного співу мистецьких шкіл Харківщини. Програма є підґрунтям іваріантного складника Орієнтовної освітньої програми з сольного співу, розробленою для використання в мистецьких школах Харківської області. [1]

У програмі запропонована модель послідовного викладу навчального матеріалу. Надано перелік *форм і засобів поточного та підсумкового контролю*, рекомендації щодо його проведення, а також встановлено *критерії оцінювання рівня досягнень* результатів навчання. Для кожного року навчання запропоновано *орієнтовні річні вимоги* опанування змісту навчальної дисципліни.

Навчальна програма орієнтована на здобуття початкової музичної освіти елементарного підрівня учнями у відділах/класах сольного співу мистецьких шкіл Харківщини, а також може бути використана на інших відділах/класах мистецьких шкіл.

Навчальна програма розрахована на 4 роки: 280 навчальних годин із навантаженням 2 години на тиждень (70 годин на рік).

Основною формою навчальної роботи є індивідуальний урок. Концертмейстерські години вводяться з розрахунку одна академічна година на тиждень.

Нормативний зміст даної програми розрахований на учнів, що розпочинають навчання в 6-7 років (перший клас початкової загальноосвітньої школи), які не мають початкових компетентностей, формування яких передбачене цією навчальною програмою та продемонстрували на вступній співбесіді (вступному випробуванні) наявність музичного слуху, відчуття ритму, достатні голосові дані, щире зацікавлення співом та бажання вчитися.

Дана програма може бути реалізована здобувачами освіти старшими за 6-7 років, у такому разі кількість років навчання скорочується відповідно до психофізичного розвитку учня/учениці, темпу опанування нормативного змісту для досягнення результатів навчання, що передбачені для четвертого року навчання початкової мистецької освіти. Відповідно до індивідуальних можливостей учня/учениці оволодіння практичними навичками та теоретичними знаннями може бути ущільнено в часі.

Зміст навчальної програми базується на рекомендаціях відомих фізіологів, психологів, викладачів сценічних дисциплін, провідних майстрів сцени та теоретиків вокалу: В. Антонюк, Н. Гребенюк, Н. Дрожжиної, К. Лінклейтер, М. Микиши, Т. Павленко, С. Рігса, О. Стахевича та ін.

Методика викладання дисципліни розглядається укладачами в аспекті *поєднання традицій українського й західно-європейського вокального мистецтва та сучасних світових тенденцій* розвитку сольного співу. Головним критерієм впровадження даної програми з сольного співу укладачі вважають *дбайливе ставлення до дитячого голосу*.

Мета та основні завдання навчальної програми з навчальної дисципліни «Сольний спів»

Мета вивчення дисципліни полягає в:

- ✓ залученні учня/учениці до музичної культури;
- ✓ прищепленні любові та інтересу до вокального виконавства;
- ✓ раньому виявленні та розвитку емоційної активності, творчого потенціалу учня/учениці;
- ✓ максимальному розвитку природних якостей голосу та формуванні й удосконаленні вокальних навичок;
- ✓ розвитку артистизму під час виконання вокальних творів із свідомим застосуванням засобів музичної виразності;
- ✓ мотивуванні продовження мистецької освіти на наступному освітньому рівні та самостійної мистецько-виконавської діяльності.

Зміст програми передбачає поєднання теоретичного та практичного напрямів в процесі послідовного набуття учнем/ученицею мистецьких компетентностей:

- музично-виконавської;
- мистецько-теоретичної;
- з публічного музичного виступу;
- загально-інтегрованої.

Реалізація змісту навчання передбачає виконання наступних завдань:

у когнітивній (пізнавальній) сфері – формування нових знань, умінь і навичок для розвитку вміння володіння власним голосом через застосування засобів музичної виразності під час створення простих музичних образів; набуття знань з побудови голосового апарату, принципів звукоутворення та охорони голосу; формування знань з основ вокальної орфопедії рідної мови; формування прийомів та навичок самостійної роботи; знайомство учня/учениці з різножанровими та різностильовими високохудожніми зразками національної та світової вокальної спадщини;

у ціннісно-мотиваційній сфері – формування потреби в постійному розширенні культурного світогляду та вишуканого музичного смаку, інтересу до вокального виконавства та музичного мистецтва загалом; спонукання до проявів патріотичних почуттів; формування здатності вступати в комунікації з викладачем, концертмейстером та іншими учнями; формування вміння якісно організовувати самостійні домашні заняття та бути відповідальним за наявність результату;

в емоційній сфері – розкриття творчого потенціалу учня/учениці; розвиток емоційного інтелекту та творчої уяви; формування та розвиток художньо-образного мислення; розвиток вміння відтворювати художній образ вокального

твору з належним ступенем емоційності, артистичності та музичності; розкриття творчого потенціалу учнів;

у психомоторній сфері – формування здатності учня/учениці до концентрації уваги; формування навичок володіння голосом та координацією м'язових та слухових відчуттів; розвиток музичної пам'яті та відчуття ритму; формування навичок вокального дихання та опори звуку;

в емоційно-образному виконанні творів – розвиток художньо-образного мислення за допомогою формування вміння емоційно сприймати і відтворювати музичні твори.

Результати навчання

Опанування змісту даної програми учнем/ученицею передбачає набуття компетентностей та досягнення таких результатів навчання:

- ✓ знає особливості будови та функціонування голосового апарату, дотримується гігієни голосу, має вірну співацьку поставу;
- ✓ демонструє володіння вокально-технічними навичками сольного співу відповідно до поточного рівня складності навчання та індивідуальних можливостей;
- ✓ демонструє володіння вокально-виконавськими навичками та їх узгодженість з технічними складовими, відповідно до поточного рівня складності навчання та індивідуальних можливостей;
- ✓ демонструє елементарні навички слухового контролю власного виконання, добру музичну пам'ять;
- ✓ демонструє розуміння музично-поетичного змісту твору, знає та використовує при співі особливості вокальної орфоєпії та фонетики рідної мови;
- ✓ розуміє та дотримується правил поведінки під час публічного виступу, розуміє важливість зовнішнього концертного сценічного вигляду;
- ✓ вміє комунікувати з концертмейстером під час роботи в класі та концертних виступів;
- ✓ демонструє навички володіння мікрофоном та звукопідсилюючою апаратурою¹;
- ✓ демонструє готовність до опанування наступного (базового) рівня початкової мистецької освіти.

---

¹ Стосується здобувачів освіти, які планують продовжувати опанування сольного співу за навчальною програмою з навчальної дисципліни «Сольний спів (естрадний, джазовий)» середнього (базового) підрівня початкової мистецької освіти. Надалі у програмі усі вимоги чи результати навчання, що відносяться до даної категорії здобувачів освіти позначатимуться зірочкою – (*).

Рекомендовані форми організації освітнього процесу та методи навчання

Освітній процес в межах програми здійснюється у формі навчальних занять, заходів поточного контролю (концерт, технічний залік) та підсумкового контролю (академічні концерти, іспити).

Основною формою навчання при організації освітнього процесу є *урок* (очний чи дистанційний), що проходить у формі індивідуального заняття викладача та концертмейстера з учнем/ученицею. Освітній процес вимагає застосування індивідуального підходу до учнів/учениць, що враховує їх вікові психологічні та фізичні можливості, індивідуальний темп набуття практичних умінь, навичок та засвоєння теоретичного матеріалу. Ступінь навчального навантаження та тривалість уроку для учнів/учениць в період мутації голосу визначається індивідуально, шляхом консультації з лікарем-фоніатором, в окремих випадках можливе надання академічної відпустки за медичними показниками.

Для досягнення навчальної мети та реалізації завдань навчальної дисципліни використовуються наступні *методи*:

- ✓ мовний (пояснення, бесіди, розповідь);
- ✓ наочно-слуховий (показ, спостереження, демонстрація вокальних прийомів вчителем);
- ✓ практичний (спів учня/учениці, дихальні вправи, артикуляційні та дикційні вправи);
- ✓ аналітичний (порівняння та узагальнення, розвиток логічного мислення);
- ✓ емоційний (добір асоціацій, аналогій, образних виразів, художніх вражень, ігор);
- ✓ інтегрований (на основі міжпредметних зв'язків)

Окрім *традиційних різновидів уроків* (урок засвоєння нових знань, умінь, навичок, урок засвоєння та застосування набутих навичок, ціннісно-смысловий урок, урок корекції та контролю тощо), рекомендується застосовувати *інноваційні різновиди уроків* (урок-гра, урок-концерт, урок-екскурсія, урок-вистава тощо), що містять поєднання різних видів пізнавальної та творчої активності.

Для продуктивного засвоєння нормативного змісту навчання необхідно підтримувати позитивно-емоційну атмосферу на уроці, чергувати різні види діяльності (інтелектуальна, комунікативна, рухова тощо), застосовувати інтерактивні технології навчання (відео- або аудіо-фіксація та наступний показ учню/учениці частин уроку, виконання творів, виступів, а також спільний аналіз побаченого тощо), використовувати наочні матеріали (демонстрація відео та аудіо записів відомих виконавців) та враховувати індивідуальні психологічні особливості темпераменту учня/учениці.

Вибір форм та методів навчання викладач робить самостійно, враховуючи їх методичну доцільність та конкретні умови роботи.

Вимоги до матеріально-технічного забезпечення освітнього процесу

Для результативного проведення занять з навчальної дисципліни «Сольний спів» відповідні приміщення (класи) мають бути забезпечені необхідним набором/комплектом обов'язкових матеріально-технічних засобів: фортепіано, стіл, стільці, шафа для нот, метроном, стенд для наочних посібників, дзеркало (ширина 0,6-1 м, висота 1,5-2 м), наочні матеріали (література з фаху, методичні розробки тощо) та іншими ресурсами згідно з Нормативами матеріально-технічного забезпечення мистецьких шкіл, затверджених наказом Міністерства культури України від 19.06.2014 №475 (зі змінами).

*Додатково*² рекомендується використовувати технічне оснащення та інші музичні інструменти: ноутбук/комп'ютер або планшет з колонкою, звукопідсилююча апаратура, мікрофон, стійка для мікрофону, шумові та ударні інструменти (для роботи над ритмом з учнями початкових класів). Цей перелік може бути доповнений в залежності від потреб та можливостей мистецького закладу початкової освіти.

Форми та засоби поточного та підсумкового контролю

Оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти та контроль за набуттям мистецьких компетентностей здійснюється шляхом системного та об'єктивного відстеження їхнього індивідуального розвитку в процесі навчання.

Метою подібного контролю є пошук шляхів та оптимізація методів досягнення результатів навчання усіма здобувачами освіти. Особисті досягнення учня/учениці не можуть порівнюватися з навчальним прогресом інших здобувачів освіти. Саме набуття мистецьких компетентностей конкретним учнем/ученицею є мірилом ефективності освітнього процесу та орієнтиром для оцінювання індивідуального прогресу дитини. Під час заходів поточного та підсумкового контролю всі твори виконуються напам'ять.

Поточний контроль дозволяє викладачу адаптувати обрані власноруч методи та форми викладання до темпів набуття учнем/ученицею мистецьких компетентностей. Викладач **самостійно спостерігає** за опануванням

---

² даний перелік є обов'язковим для обладнання класів в яких займаються здобувачі освіти, які планують продовжувати навчання за типовою навчальною програмою з навчальної дисципліни «Сольний спів (естрадний, джазовий)» середнього (базового) підрівня початкової мистецької освіти.

здобувачем освіти змісту навчальної дисципліни впродовж півріччя та, за потреби, корегує освітню траєкторію.

Форми поточного контролю:

- ✓ **поурочне оцінювання** навчальної діяльності учня/учениці;
- ✓ **публічні виступи протягом навчального року** (концерти класу, відділу, школи, прослуховування, вокально-музичні вистави, спектаклі, конкурсні виступи тощо);
- ✓ **технічний залік** як перевірка технічного рівня виконавського розвитку учня/учениці також становить одну з форм поточного контролю та проводиться раз на рік починаючи з 3-го року навчання.

Підсумковий контроль здійснюється **один раз на рік**. При оцінюванні враховується динаміка зростання рівня навчальних досягнень здобувачів освіти та співвідносить їх здобутки з орієнтовними річними вимогами.

Підсумковий контроль результатів опанування навчальної дисципліни «Сольний спів» здійснюється у формі **випускного іспиту** по закінченні четвертого року навчання, та передбачає зіставлення навчальних досягнень учня/учениці з конкретними очікуваними результатами, визначеними програмою.

Зміст і форми поточного та підсумкового контролю

Роки навч.	Програмні вимоги	
	Перше півріччя	Друге півріччя
1	<i>Поточний контрольний захід</i> (концерт класу, відділу тощо) виконання 1-2-х творів по можливості	<i>Підсумковий контрольний захід</i> (перевідний іспит) виконання 3-х різнохарактерних творів
2	<i>Поточний контрольний захід</i> (концерт або інший виступ) виконання 2-х різнохарактерних творів	<i>Підсумковий контрольний захід</i> (перевідний іспит) виконання 3-х різнохарактерних творів
3	<i>Поточний контрольний захід</i> (концерт або інший виступ) виконання 2-х різнохарактерних творів	<i>Поточний контрольний захід</i> (технічний залік) виконання гами, скоромовки чи вірша <i>Підсумковий контрольний захід</i> (перевідний іспит) виконання 3-х різнохарактерних творів

Роки навч.	Програмні вимоги	
	Перше півріччя	Друге півріччя
4	<i>Поточний контрольний захід</i> (концерт або інший виступ) виконання 2-х різнохарактерних творів	<i>Поточний контрольний захід</i> (технічний залік) виконання гами та вокалізу або поспівка з української народної пісні та вокаліз <i>Підсумковий контрольний захід</i> (випускний іспит) виконання 3-х різнохарактерних творів

Критерії оцінювання рівня досягнень результатів навчання

Оцінювання досягнень учнів у початковій мистецькій освіті має спиратися на сучасні педагогічні тенденції щодо створення у здобувачів освіти ситуації успіху, коли виконання завдання максимально розкриває індивідуальні можливості дитини.

Подібний підхід добре зарекомендував себе у формуванні в учнів позитивного налаштування на результат, впевненості у власних силах та можливостях, що натомість виховує цілеспрямованість та бажання долати перешкоди в процесі опанування мистецьких компетентностей.

Навчальні досягнення учнів *першого-другого років* навчання підлягають лише *вербальному оцінюванню*. Для оцінювання учнів пропонується система з чотирьох рівнів:

- ✓ «має значні успіхи» – високий рівень;
- ✓ «демонструє помітний прогрес» – достатній рівень;
- ✓ «досягає результату за допомогою викладача» – середній рівень;
- ✓ «потребує уваги і допомоги» – початковий рівень.

Нижче надається зразок свідоцтва досягнень з навчальної дисципліни «Сольний спів» для учнів початкової мистецької освіти, що надає батькам та учню/учениці інформацію щодо опанування змісту навчальної дисципліни та набуття компетентностей кожного навчального року.

**Свідоцтво досягнень з навчальної дисципліни «Сольний спів»
(приклад для 1-2 років навчання)**

Характеристика особистих досягнень учня/учениці	має значні успіхи	демонструє помітний прогрес	досягає результату за допомогою викладача	потребує уваги і допомоги
Виявляє інтерес до навчання та старанно працює на уроці				
Демонструє початкові навички слухового контролю, чистої інтонації, співочості, тощо				
Демонструє початкові навички володіння співацьким диханням (відповідно до вікових та фізіологічних можливостей)				
Демонструє розуміння та знання літературного тексту, ясну дикцію				
Демонструє музичність та артистизм при виконанні творів				
Має уявлення про сценічну поведінку та вірну співацьку поставу				
Самостійно виконує навчальні завдання (елементарні)				

Свідоцтво рекомендовано заповнювати раз на рік.

Починаючи з *третього року навчання*, досягнення учнів оцінюються як вербально, так і в балах за 12-ти бальною шкалою. Бальне оцінювання також передбачає поділ на чотири рівні: «має значні успіхи» – високий рівень – 10-12 балів; «демонструє помітний прогрес» – достатній рівень – 7-9 балів; «досягає результату за допомогою викладача» – середній рівень – 4-6 бали; «потребує уваги і допомоги» – початковий рівень – 1-3 бали.

**Свідоцтво досягнень з навчальної дисципліни «Сольний спів»
(приклад для 3-4 років навчання)**

Характеристика особистих досягнень учня/учениці	має значні успіхи 10-12 балів	демонструє помітний прогрес 7-9 балів	досягає результату за допомогою викладача 4-6 бали	потребує уваги і допомоги 1-3 бали
Виявляє інтерес до навчання. Активно, старанно працює на уроці				
Демонструє навички слухового контролю та чистої інтонації				
Демонструє навички володіння співацьким диханням				
Володіє вокально-технічними навичками сольного співу (в межах програмних вимог)				
Демонструє розуміння музично-поетичного змісту твору, має якісну дикцію та користується нормами вокальної орфоспії рідної мови.				
Демонструє вміння співати в ансамблі з концертмейстером				
Знає правила поведінки під час мистецьких заходів (має відповідний зовнішній вигляд, співає впевнено)				
Знає правила роботи з фонограмою, мікрофоном та звукопідсилюючою апаратурою*.				
Самостійно виконує прості навчальні завдання, усвідомлює власну відповідальність за результат навчальної діяльності				
Демонструє знання правил гігієни та збереження співацького голосу				

Свідоцтво рекомендовано заповнювати раз на рік.

Підсумкове оцінювання на завершальному (четвертому) році опанування програми передбачає співставлення досягнень учня/учениці з конкретними очікуваними результатами навчання, визначеними у другому розділі програми.

7. Нормативний зміст, обсяг та результати навчання

ПЕРШИЙ РІК НАВЧАННЯ

Завдання: опанувати розуміння різниці між співом, декламацією, розмовою (робота над співом голосних у поєднанні з приголосними); формування ладового відчуття, уявлення про слухове та графічне відображення звуку; ознайомлення з правилами охорони голосу; формування початкових вокальних навичок (співочого дихання, наспівності, артикуляції, дикції тощо); розвиток творчого підходу до створення художнього образу (в ігровій формі); ознайомлення з жанрами вокальної музики (народна пісня, куплетна пісня, сучасна пісня тощо).

Півріччя	Зміст навчання	Орієнтовна кількість годин	Результати Навчання
Перше півріччя	<p>Розкриття індивідуальних можливостей голосового апарату учня та його вокальних, музичних, психологічних особливостей</p> <p>Ознайомлення учня з правилами охорони голосу</p> <p>Формування вільної співацької постави</p> <p>Формування уявлень про співацьке дихання</p>	32	<p>Послугується природними якостями звучання голосу за індивідуальними можливостями</p> <p>Намагається виконувати правила охорони голосу</p> <p>Слідкує за вірним положенням голови, рук та тіла при співі</p> <p>Має елементарні уявлення про вільне дихання під час співу (роблячи вдих, намагається не піднімати плечі, бере дихання у достатній кількості на фразу)</p>

Півріччя	Зміст навчання	Орієнтовна кількість годин	Результати Навчання
	<p>Формування початкових навичок співочості</p> <p>Формування навичок активної артикуляції</p> <p>Формування первинних навичок художнього відтворення образу твору</p>		<p>Демонструє елементарні прийоми навичок звуковедення у поєднанні голосних з приголосними</p> <p>Намагається активно відкривати рота та звільнювати щелепу</p> <p>Демонструє початкові навички художнього виконання (розуміння та відтворення емоційних станів (радісно, сумно, дивно та інше), намагається бути артистичним</p>
Друге півріччя	<p>Формування уявлень про висоту музичного тону, розвиток ладового відчуття</p> <p>Формування початкових навичок звуковидобування з використанням м'якої атаки звуку</p>	38	<p>Намагається точно відтворювати висоту тону, опановує співвідношення звуків мажорного ладу у зручній теситурі</p> <p>Усвідомлює важливість використання м'якої атаки звуку при співі</p>
	<p>Робота над дикцією</p> <p>Усвідомлення координації графічного запису зі звучанням голосу та грою на інструменті</p>		<p>Демонструє початкові навички співацької дикції (скоромовки в повільному темпі, з акцентом на якості вимови за індивідуальною методичною доцільністю)</p> <p>Має розуміння координації звуковистоності, яка відображена графічно та сприймається на слух (голос, інструмент)</p>

Півріччя	Зміст навчання	Орієнтовна кількість годин	Результати Навчання
	Формування початкових навичок зі сценічної культури (під час концертних виступів та в якості слухача)		Демонструє концертмейстеру власну готовність до виконання твору, ознайомлений з правилами поведінки під час концертного виступу та поза ним (в якості слухача)
Всього годин у навчальному році:			70 год.

Протягом першого року навчання учень/учениця опанує:

- дитячі пісні сучасних авторів, народні пісні (українські та світові), загальною кількістю не менше 10 творів різного характеру;

- дихальні та артикуляційні вправи, скоромовки, поспівки.

За підсумками **першого року** навчання учень/учениця досягає наступних **результатів:**

- ✓ має уявлення про вірну співацьку поставу;
- ✓ демонструє початкові прийоми плавного поєднання звуків мотиву;
- ✓ демонструє початкові навички активної артикуляції, співацької дикції (за індивідуальними можливостями);
- ✓ демонструє початкові навички координації слуху та голосу;
- ✓ демонструє природну емоційність виконання творів.

ДРУГИЙ РІК НАВЧАННЯ

Завдання: удосконалення співацького дихання, природного звукоутворення; формування початкових навичок роботи над штрихами та опанування різних метро-ритмічних малюнків; розвиток артикуляційних умінь та дикційних навичок; робота над чистотою інтонування; формування здатності до елементарного аналізу змісту твору та розуміння його характеру; удосконалення навичок зі сценічної культури.

Півріччя	Зміст навчання	Орієнтовна кількість годин	Результати навчання
ПЕРШЕ ПІВРІЧЧЯ	<p>Удосконалення навичок, набутих протягом попереднього року навчання</p> <p>Продовження роботи над удосконаленням співацького дихання</p> <p>Формування початкових навичок роботи над штрихами legato, staccato</p> <p>Удосконалення роботи над звуковидобуванням, ознайомлення з твердою атакою звуку</p> <p>Ознайомлення з початковим розумінням музичного синтаксису</p> <p>Опанування різних метро-ритмічних малюнків</p>	32	<p>Демонструє початкові вокально-технічні та виконавські навички (навички активної артикуляції, наспівність, емоційність)</p> <p>Демонструє рівність видиху на подовженому звуці, намагається фіксувати власні відчуття, що відповідають вірній фонації</p> <p>Намагається використовувати музичні штрихи legato, staccato, при виконанні вправ та роботі над творами. Вільно переходить від одного штриха до іншого</p> <p>Використовує різні види атаки звуку, надаючи перевагу м'якій</p> <p>Має уявлення про елементи музичного синтаксису (мотив, речення, фраза, пауза тощо). Сприймає вдих, як вокальну дію, за допомогою якої відбувається розподіл твору</p> <p>Опановує пунктирний ритм, затакт та впевнено співає у простих розмірах. Знає що таке сильна та слаба доля</p>

ДРУГЕ ПІВРІЧЧЯ

Зміст навчання	Орієнтовна кількість годин	Результати навчання
<p>Розвиток артикуляційних умінь та дикційних навичок</p> <p>Продовження роботи над чистотою інтонування, подальший розвиток ладового відчуття</p> <p>Ознайомлення з властивістю музичного звуку (висота, тембр, гучність, тривалість).</p> <p>Удосконалення навичок художнього відтворення образу твору</p> <p>Накопичення музично-слухових уявлень.</p> <p>Розвиток зовнішніх засобів виразності</p> <p>Формування здатності до елементарного аналізу змісту твору та розуміння його характеру</p>	<h2>38</h2>	<p>Знає будову артикуляційного апарату та розуміє значення окремих його елементів для звуковидобування. Чітко вимовляє приголосні звуки</p> <p>Намагається контролювати точність інтонування з підтримуючим гармонійним супроводом, опановує співвідношення звуків мінорного ладу у зручній теситурі</p> <p>Усвідомлює власний тембр у рамках природного звучання голосу в примарному діапазоні, розпізнає його серед інших</p> <p>Демонструє з'єднання ритмо-інтонаційного складу мелодії з певним емоційним станом, намагається координувати власний спів зі звучанням фортепіанної партії концертмейстера</p> <p>Розширення спектру музично-слухових уявлень та відчуттів, що сприяють розвитку музичного мислення.</p> <p>Демонструє органічне поєднання міміки, жестів та співу для втілення художнього образу</p> <p>Демонструє здатність вербально, графічно передати зміст твору. Намагається самостійно зіставляти фрази, розділи, виявляти їх схожість чи контраст</p>
<p>Удосконалення початкових навичок зі сценічної культури (під</p>		<p>Знає та дотримується правил поведінки на сцені під час концертного виступу, співає</p>

	час концертних виступів та в якості слухача)		впевнено, демонструє початковий рівень сценічної витримки
Всього годин у навчальному році:			70 год.

Протягом другого року навчання здобувач опановує: різножанрові твори початкового ступеню складності загальною кількістю не менше 10 на рік, серед яких – сучасні та класичні дитячі пісні українських та світових авторів, обробки народних пісень (українські та світові), вокальні твори композиторів Слобожанщини.

За підсумками **другого року** навчання учень/учениця досягає таких **результатів:**

- ✓ демонструє володіння вокально-технічними та вокально-виконавськими навичками в межах програмних вимог;
- ✓ демонструє початкові навички роботи зі штрихами legato, staccato;
- ✓ демонструє опанування різних метро-ритмічних малюнків;
- ✓ демонструє розвиток зовнішніх засобів виразності;
- ✓ має уявлення про зміст художнього твору;
- ✓ демонструє початковий рівень сценічної витримки.

ТРЕТІЙ РІК НАВЧАННЯ

Завдання: удосконалення вокально-технічних навичок (співацького дихання, виконання інтервалів у поєднанні зі штрихами legato, staccato, розширення діапазону); розширення знань з вокальної термінології; розвиток навичок виконання поспівок без інструментального супроводу; продовження роботи над розвитком ритмічного чуття (опанування метро-ритмічними структурами); формування навичок користування мікрофоном та звукопідсилюючою апаратурою; удосконалення сценічної поведінки та артистизму, вдосконалення навичок роботи з літературним текстом.

Півріччя	Зміст навчання	Орієнтовна кількість годин	Результати навчання
ПЕРШЕ ПІВРІЧЧЯ	Удосконалення навичок, набутих протягом попереднього року навчання	32	Демонструє наступні вокально-технічні та виконавські навички: достатній рівень інтонування, ясна дикція, штрихи (legato, staccato), різні види атаки звуку, емоційність, тощо
	Удосконалення співацького дихання		Вміє розподіляти дихання на довгі та короткі фрази

Півріччя	Зміст навчання	Орієнтовна кількість годин	Результати навчання
ПЕРШЕ ПІВРІЧЧЯ	<p>Робота над розширенням співочого діапазону учня (відповідно до індивідуальних можливостей)</p> <p>Опанування технічними прийомами</p> <p>Опанування різних метро-ритмічних структур.</p> <p>Виховання ладотонального відчуття</p> <p>Поглиблення знань щодо сценічної культури, розвиток ансамблевого відчуття</p>		<p>Співає вправи, які направлені на розширення діапазону та злагодження регістрів</p> <p>Розуміє особливості виконання та демонструє володіння технічними прийомами (форшлаг, мордент, різновиди атак звуку - придихова атака*)</p> <p>Демонструє виконання метро-ритмічних складнощів (синкопи, тріолі).</p> <p>Знає та використовує теоретичні знання при спілкуванні з викладачем та концертмейстером</p> <p>Вміє комунікувати з концертмейстером під час роботи в класі та концертних виступів</p>

Півріччя	Зміст навчання	Орієнтовна кількість годин	Результати Навчання
ДРУГЕ ПІВРІЧЧЯ	<p>Вирівнювання звучності по всьому діапазону, робота з різними регістрами</p> <p>Удосконалення вокально-інтонаційних навичок</p> <p>Розвиток елементів вірного співацького звукоутворення</p> <p>Удосконалення дикції, робота над артикуляційним апаратом</p> <p>Формування та розвиток навичку роботи з фонограмою, мікрофоном та звукопідсилюючої апаратурою, навички сценічного руху*</p> <p>Ознайомлення з елементами виконання твору a cappella</p>	38	<p>Демонструє навички з'єднання регістрів³</p> <p>Демонструє вміння виконувати широкі інтервали (“стрибки”) у поєднанні з штрихами legato, staccato</p> <p>Демонструє спів без напруги, природність та легкість звуковидобування. Розвиток тембрального забарвлення голосу</p> <p>Ясна та активна вимова тексту з дотриманням правил орфоєпії. Знає та вміє користуватися артикуляційною гімнастикою для самоналаштування</p> <p>Розуміє правила поведінки з мікрофоном та знає техніку безпеки при роботі зі звукопідсилюючою апаратурою. Намагається поєднувати роботу з мікрофоном зі сценічним рухом</p> <p>Виконує поспівки (уривки) українських народних пісень без музичного супроводу в межах однієї тональності</p>

³ Рекомендовано опанування фіксації відчуття зміни регістрів для здобувачів освіти, що планують продовжувати опанування за навчальною програмою з навчальної дисципліни «Сольний спів (естрадний, джазовий)» середнього (базового) підрівня початкової мистецької освіти.

Півріччя	Зміст навчання	Орієнтовна кількість годин	Результати Навчання
	Опанування правил охорони та гігієни голосу Розвиток відчуття самоконтролю		Дотримується правил охорони та гігієни голосу. Усвідомлює власний голос як інструмент та розуміє свою відповідальність за його стан Вміє самостійно визначити елементарні вокальні помилки та знає шляхи подолання
Всього годин у навчальному році:			70 год.

Протягом третього року навчання здобувач опановує: різножанрові твори початкового та середнього ступеню складності загальною кількістю не менше 10 на рік, серед яких – сучасні та класичні дитячі пісні українських та світових авторів, обробки народних пісень (українські та світові), вокальні твори композиторів Слобожанщини. А також виконання нескладних вокалізів й українських народних пісень без супроводу.

За підсумками **третього року** навчання учень/учениця досягає таких **результатів:**

- ✓ демонструє володіння вокально-технічними та вокально-виконавськими навичками в межах програмних вимог);
- ✓ має вірну співацьку поставу;
- ✓ вміє розподіляти дихання в залежності від фразування;
- ✓ емоційно відтворює художній образ;
- ✓ володіє елементарними навичками самоконтролю та осмисленого виконання.

Четвертий рік навчання.

Завдання: опанування початкових навичок рухливості голосу, виконання широких інтервалів у поєднанні зі штрихами legato, staccato; розширення діапазону голосу (за індивідуальними можливостями)⁴; розвиток динамічного діапазону при виконанні нюансів (dim., cresc., sf., тощо); опанування різноманітних метро-ритмічних структур; формування початкових навичок вокального дихання (нижнє-реберного діафрагмального); удосконалення координації слуху та голосу й навичок співу без інструментального супроводу;

⁴ якщо викладач помічає мутаційні зрушення в голосі учня, то він/вона має бути оглянутий фоніатром, вокальне навантаження має бути скоригованим за рекомендацією лікаря та викладачів відділу.

удосконалення сценічної поведінки та артистизму; розширення знань з вокальної термінології; удосконалення навичок користування мікрофоном*.

Півріччя	Зміст навчання	Орієнтовна кількість годин	Результати Навчання
ПЕРШЕ ПІВРІЧЧЯ	Удосконалення навичок, набутих протягом попереднього року навчання	32	Демонструє наступні вокально-технічні та виконавські навички: вірна співацька постава, володіння початковими навичками співацького дихання, достатньо широкий діапазон голосу, емоційна виразність співу
	Удосконалення навичок співу без супроводу		Намагається дотримуватися тональності (та її зміни) при співі поспівок а саррелла, впевнено виконує елементарні твори без супроводу
	Розвиток точного інтонування		Демонструє більш впевнену координацію слуху та голосу при роботі на уроці та у виступах, самостійно виправляє вокально-технічні помилки
	Робота над розширенням діапазону		Демонструє розширення діапазону звучання голосу (за індивідуальними можливостями)
	Формування початкових навичок вокального дихання		Усвідомлює специфіку вокального дихання (нижне-реберного діафрагмального), намагається застосовувати його при співі
	Удосконалення дикції та артикуляційних умінь		Опановує ясну дикцію та активну артикуляцію
Розвиток навичок виконання творів без дублювання мелодії в супроводі	Опановує спів творів без підтримуючої мелодійної лінії, координує власні дії з концертмейстером		

	Удосконалення навичок роботи з мікрофоном*		Опановує навички співу із звуко-підсилюючою апаратурою, органічно поєднуючи їх зі сценічними рухами
--	--	--	---

Півріччя	Зміст навчання	Орієнтовна кількість годин	Результати Навчання
ДРУГЕ ПІВРІЧЧЯ	Удосконалення природного, легкого звучання голосу (початкові навички рухливості)	38	Демонструє природність звучання голосу (без напруження) у різних темпах та штрихах (staccato, marcato, тощо)
	Опанування складними метро-ритмічними структурами		Демонструє впевнене виконання різних комбінацій тривалостей при співі з супроводом та без нього
	Удосконалення наспівності у помірному темпі		Намагається послуговуватись зглагодженим звуковеденням у помірному темпі, демонструє рівність звучання на legato.
	Розширення комплексу музичної виразності		Розуміє значення різних засобів музичної виразності (лад, мелодія, агогіка, динаміка, ритм, тощо), використовує їх для втілення власного бачення художнього образу твору
	Удосконалення виконання динамічних нюансів		Намагається досягати динамічної виразності (dim., cresc., sf., тощо)
	Робота над сценічною витримкою (подоланням сценічного хвилювання)		Демонструє стабільність сценічної поведінки (сценічну витримку) та самоконтроль під час публічного виступу, проявляє артистизм
	Розширення знань з вокальної термінології		Знає та послуговується основною вокальною термінологією у спілкуванні
Всього годин у навчальному році:			70 год.

Протягом четвертого року навчання здобувач опановує: різножанрові твори середнього ступеню складності загальною кількістю не менше 10 на рік, серед яких – сучасні та класичні дитячі пісні українських та світових авторів, обробки народних пісень (українські та світові), вокальні твори композиторів Слобожанщини. А також вокалізи на різні типи техніки й виконання українських народних пісень без супроводу.

За підсумками **четвертого року** навчання учень/учениця досягають таких **результатів:**

- ✓ демонструє володіння вокально-технічними та вокально-виконавськими навичками (в межах програмних вимог);
- ✓ послуговується початковими навичками вокального дихання;
- ✓ має ясну дикцію та активну артикуляцію при співі рідною мовою;
- ✓ демонструє сценічну витримку та артистизм, виявляє індивідуальне розуміння художнього образу твору;
- ✓ має початкові навички роботи з мікрофоном.

СПИСОК ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ ТА РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1.Орієнтовна освітня програма початкової мистецької освіти з сольного співу елементарного підрівня початкової мистецької освіти з сольного співу . Харків. ОНМЦПК., 2022, 10с.

2.Антонюк В. Г. Вокальна педагогіка (сольний спів) : підручник. Київ : ЗАТ «Віпол», 2007. 174 с.URL: <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwjaw6e95qn0AhXEmIsKHeWiDBIQFnoECAUQAQ&url=http%3A%2F%2F194.44.152.155%2Felib%2Flocal%2Fsk722654.pdf&usg=AOvVaw1o7wh3yJ-pXf1xM7ELbo-I> (дата звернення: 25.06.2022)

3.Аспекти фізіології та медицини у постановці голосу: метод. рек. / Т.П. Павленко. Вінниця : НОВА КНИГА, 2008. 56 с.

4.Базилікут Б.О. Орфоєпія в співі. Львів : Видав. центр ЛНУ ім.І.Франка, 2001. 124 с.

5.Бокоч В.А., Кузьменко-Присяжна Л.І, Остапенко Л.В. До проблеми навчання естрадного вокалу // Молодий вчений. - 2017. - № 8. - С. 31-34. URL: http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/8_48_2017.pdf (дата звернення: 25.06.2022).

6. 2006. Букач М.М. Взаємозв'язок голосу та слуху-основа вокального виховання // Наукові записки. НаУКМА. Т. 59 :

Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота. Київ : Національний університет “Києво-Могилянська академія”, С. 9-16 URL:

http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/6991/Bukach_Vzaiemozviazok_slukhu_ta_holosu.pdf (дата звернення: 25.06.2022).

7.Верещака А. О. Формування іміджу естрадного виконавця // Культура України. 2014. Вип. 46. С. 283–289. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ku_2014_46_37 (дата звернення: 25.06.2022).

8.Вокальне мистецтво: Історія. Сучасність. Перспективи: збірник статей/редактор упорядник Ганна Карась. - Івано-Франківськ: Видавництво “Фоліант” 2015. 208 с.

9.Гавацко Е. П. Формування вокальних навичок у вихованців студії естрадного співу: наук.-метод. посіб. Ужгород : Закарпатський ін-т післяд. вищої освіти, 2017. 65 с. URL: http://irshavarbdt.ucoz.ru/_ld/1/165.pdf (дата звернення: 25.06.2022).

10.Гнидь Б.П. Історія вокального мистецтва : навч. посіб. Київ : Вид-но НМАУ ім. П.Чайковського, 1997. 320 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Hnyd_Bohdan/Istoriia_vokalnoho_mystetstva.pdf?PHPS ESSID=j8feuldjtgdsdfqo0ge0h97t12 (дата звернення: 25.06.2022).

11.Голос людини та вокальна робота з ним : монографія / [Г.Є. Стасько, О.Д. Шуляр, М.Ю. Сливоцький та ін.]. Івано-Франківськ: Видавництво ПНУ, 2010. 336 с. 1. URL: <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwifm4nk6Kn0AhVSEncKHTLTBzcQFnoECAIQAQ&url=http%3A%2F%2F194.44.152.155%2Felib%2Flocal%2F2911.pdf&usg=AOvVaw0YmhBmk3XY0m2UpE4vkxBM> (дата звернення: 25.06.2022).

12.Голубєв П.В. Поради молодим педагогам-вокалістам. Серія “Музиканту-педагогу”. Київ : Муз. Україна, 1983. 61 с.

13.Гребенюк Н. Є. Вокально-виконавська творчість : психолого-педагогічний та музикознавчий аспекти : [монографія]. Київ : НМАУ ім.П. Чайковського, 1999. 243 с.

14.Гребенюк Н. Е. Принципы воспитания детского голоса (1-7 лет обучения) : программа по сольному пению для детских муз. школ. Харьков, 2006. 36 с.

15.Гребенюк Н.Є. Формування вокально-виконавських навичок міжособистісного спілкування в класі сольного співу : автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства : спец. 17.00.02 “Муз. мистецтво”. Київ, 1994. 18 с.

16.Дрожжина Н. В. Вокальне виконавство у системі музичного мистецтва естради: дис. ... канд. мистецтвознав.: 17.00.03. Харків, 2008. 186 с.

17.Дрожжина Н.В. Теоретико-методичні засади естрадно-джазового співу: Навчально-методичний посібник для здобувачів ступеня вищої освіти магістра закладів культури і мистецтв III-IV рівнів акредитації. Вид. 2-ге, допов. Харків : Естет Принт, 2019. 148 с.

18. Дрожжина Н. Функції мікрофону у вокальному виконавстві на естраді // Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти: зб. наук. праць. Харків, 2005. Вип. 15. С. 77–86. URL: <https://intermusic.kh.ua/vypusk15.pdf> (дата звернення: 25.06.2022).
19. Євтушенко Д.Г. Питання вокальної педагогіки: історія, теорія, практика : навч.-метод. посіб. Київ : Мистецтво, 1963. 338 с.
20. Естрадне та джазове мистецтво в контексті сучасної освіти: Матеріали I Всеукраїнської науково-творчої конференції (в рамках Всеукраїнського фестивалю "Зимові джазові зустрічі") пам'яті Євгена Дергунова, 21 лютого 2013 року / Нац. акад. кер. кадрів культури і мистец., Ін-т мистец., Каф. естрад. виконавства, Київ. шк. джаз. та естрад. мистец. ; [редкол.: Чернець В. Г. (голова) та ін.]. К. : НАКККіМ, 2013. 105 с.
21. Знаменська О.В. Культура мови у співі. Київ : Держ. вивад., 1959. 156 с.
22. Каушнян Я.М. До моделі стилістики «національного» та «інтернаціонального» (на прикладі вокалізів С. Павлюченка, М. Завалішиної, О. та Р. Вороніних) // Аспекти історичного музикознавства : зб. наук. ст. / Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І.П. Котляревського. Харків, 2018. Вип. 13. С. 141-153. URL: <http://num.kharkiv.ua/aspekty/vypusk13/%D0%9A%D0%B0%D1%83%D1%88%D0%BD%D1%8F%D0%BD%20%D0%AF.141-153%D1%81.pdf> (дата звернення: 25.06.2022) .
23. Колодуб І.С. Питання теорії вокального мистецтва. Харків : Промінь, 1995. 120 с.
24. Колодуб І.С. Практичні поради педагога-вокаліста. Київ : Муз. Україна, 2010. 54 с.1.
25. Красовська І. В. Сучасні вокальні прийоми на уроках естрадного співу в мистецькій школі // Мистецька освіта майбутнього: методичні аспекти: зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф., 29 квіт. 2020 р. / за заг. ред. М. М. Бриль. Київ : ДНМЦЗКМО, 2020. С. 96-99.
26. Кушка Я. С. Методика навчання співу: Посібник з основ вокальної майстерності. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2010. 288 с. URL: <https://bohdan-books.com/upload/iblock/446/44653d92001b891e316f87eac6b057bf.pdf> (дата звернення: 25.06.2022) .
27. Люш Д. Розвиток і охорона співацького голосу: учбов. посіб. Київ : Музична Україна, 1988. 138 с.
28. Мадишева Т. П. Співак і мова (Культура співу мовою оригіналу: теорія та практика). Харків : ШТРИХ, 2002. 160 с.

- 29.Маруфенко О.В. Вокальне виховання учнів початкових мистецьких навчальних закладів // Теоретичні питання культури, освіти та виховання: Зб. наук. пр. Випуск 35. Київ: Вид. центр КНЛУ, 2008. С.112-114.1.
- 30.Микиша М. В. Практичні основи вокального мистецтва. Київ : Музична Україна, 1971. 90 с. URL : <http://194.44.152.155/elib/local/sk519274.pdf> (дата звернення: 25.06.2022) .
- 31.Мозговий М. П. Становлення і тенденції розвитку української естрадної пісні : дис... канд. мистецтвознав.: 17.00.01 / Київський національний ун-т культури і мистецтв. Київ, 2007. 175 с.
- 32.Музична естрада: словник / уклад. В. М. Откидач. Харків : І. В. Якубенко, 2004. 446 с.
- 33.Откидач В.М. Складові творчості естрадного співака (частина перша) // Вісник ХДАДМ; “Дизайн-освіта в Україні: сучасний стан, перспективи розвитку та євроінтеграція”, №4, 2011, С. 204-208
- 34.Питання формування репертуару в класах сольного академічного співу. Романси та вокалізи для дітей і юнацтва. Методичні рекомендації для викладачів та нотний матеріал для викладачів музичної школи, музичного відділення початкового спеціалізованого мистецького навчального закладу (школи естетичного виховання) / автор-уклад. І.В. Францескевич. Вінниця: НОВА КНИГА, 2008. 56 с.URL: <https://innafrantseskevich.com/uk/%D0%BF%D0%B8%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D1%80%D0%B5%D0%BF%D0%B5%D1%80%D1%82%D1%83%D0%B0%D1%80%D1%83-%D0%B2-%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D1%81-2/> (дата звернення: 25.06.2022)
- 35.Поплавський М.М. Антологія сучасної української естради. Київ : Макрос, 2009. 415 с
- 36.Розвиток співацького голосу у пубертатний період: методичні рекомендації (для викладачів сольного співу початкових мистецьких навчальних закладів) / Уклад. О.Д. Роденкова. Суми : Вид-во Сум ДПУ ім. А.С. Макаренка, 2011. 44 с.
- 37.Садовенко С.М. Розвиток музичних здібностей засобами українського фольклору: навч.-метод. посіб.. Київ : Шкільний Світ, 2008. 128с.
- 38.Стасько Г. Психотехніка співу в вокальній педагогіці. Івано-Франківськ : ПНУ ім.. В. Стефаника, 2011. 176 с.
- 39.Стахевич О. Г. З історії вокально-виконавських стилів та вокальної педагогіки: посіб. Вінниця : Нова Книга, 2012. 176 с.·URL: <https://studylib.ru/doc/6231430/stahevich-o.-g.-z-%D1%96stor%D1%96%D1%97-vokal. no-vikonavs. kih-stil%D1%96v-ta-...> (дата звернення: 25.06.2022)

40.Хуторська А.Й. Використання традиційних та новітніх методів навчання співу для подолання негативного впливу сучасної *pop*-культури на співаків-початківців // Зб. наук. пр. І Міжнародної міждисциплінарної науково-практичної конференції “Голос представників голосомовних професій: актуальні проблеми, досвід та інновації”. Харків : ХНПУ, 2019. С.152-156. URL:

<https://dspace.hnpu.edu.ua/bitstream/123456789/2335/1/%d0%93%d0%be%d0%bb%d0%be%d1%81%20%d0%bf%d1%80%d0%b5%d0%b4%d1%81%d1%82%d0%b0%d0%b2%d0%bd%d0%b8%d0%ba%d1%96%d0%b2%20%d0%b3%d0%be%d0%bb%d0%be%d1%81%d0%be%d0%bc%d0%be%d0%b2%d0%bd%d0%b8%d1%85%20%d0%bf%d1%80%d0%be%d1%84%d0%b5%d1%81%d1%96%d0%b9%20.pdf>
(дата звернення: 25.06.2022)

41.Шевченко Н. Синтез виконавських манер як творчий чинник сучасної вокальної музики // Вісник ДАКККіМ. 2012. № 3. С. 183–187. URL: https://nakkkim.edu.ua/images/Instytutu/nauka/vydannia/visnyk/Visnyk_3_12_.pdf
(дата звернення: 25.06.2022)

42.Юцевич Ю. Є. Теорія і методика формування та розвитку співацького голосу. Київ : ІЗМН, 1998. 160 с.

43.Kataryuszczuk-Mania L.The role of music in improving children's speech // Вісн. Одес. нац. ун-ту. Психологія. Одеса : 2008. 13, вип. 13. С. 104-115

44.Linklater Kristin Freeing the natural voice. New York : Drama Book Specialists, 1976. 210 p. URL: https://kupdf.net/download/linklater-freeing-the-natural-voicepdf_5af49c2ae2b6f5b079c2cee2_pdf (дата звернення: 25.06.2022)

45.Riggs Seth. Singing for the Stars: A Complete Program for Training Your Voice. Alfred Music Publishing, 1992. 96 p.

46.Stoloff B. Blue scattitudes. Vocal improvisation on the blue. Brooklyn, New York: Gerard and Sarzin Publishing Co., 2003. 77 p.

437.Stoloff B. Vocal improvisation (Techniques scat). New York: Gerard and Sarzin Publishing Co., 1972. 130 p.

48.Sarrazin Natalie Music and the Child. Open Suny Textbooks, State University of New York at Geneseo. 2016. 309 p. URL: <https://milneopentextbooks.org/music-and-the-child/> (дата звернення: 25.06.2022)